

KÁPOLNÁS OLIVÉR*

Személyes használatra – egy mongol kéziratcsomag

A könyvtárakban, illetve a különböző gyűjteményekben őrzött mongol kéziratok feldolgozásának egyik problémája, hogy az esetek túlnyomó többségében semmiféle információ nem található róluk a gyűjteménybe való bekerülésük előtti időszakról. Nem lehet tudni azt sem, hogy magánszemély, netán egy kolostori könyvtár gyűjteményéhez tartoztak-e. A kérdések csak gyűlnek azzal kapcsolatban, hogy mire és hogyan használhatták az adott szöveget. Ha magánszemélynél volt, akkor miért éppen az adott szöveget vette meg vagy másolta le?

Jelen tanulmányban egy Mongóliából származó, feltehetően személyes használatra összeállított, néhány kéziratból álló, apró csomagot kívánok bemutatni. A kemény bőrbe burkolt, vászonba kötött csomag elfér egy kisebb zsebben is, méretei: 14×7×1,5 cm (1. kép).

1. kép¹ Mongol kéziratcsomag

---

* A tanulmány megírását az OTKA K116568-as pályázata tette lehetővé. Külön köszönöm Orosz Gergelynek és Szántó Péternek a segítséget.

¹ A tanulmányban az összes felvételt a szerző készítette. Ahol nincs feltüntetve intézmény, ott magángyűjteményben lévő tárgyról van szó.

A lapok erős használat nyomait hordozzák, látszik, hogy sokat forgatták őket. A kéziratsomag a következőket tartalmazza: füstáldozat a személyes védelmezőkhöz, *Vadzsravágó-szútra*, két egyforma tibeti amulett (fanyomatok), tibeti írásos lap mágikus rajzzal és néhány asztrológiai ábra, varázsigékkel. Jelen esetben a tartalmat három csoportra tudjuk felosztani funkciójuk szerint: védelmet nyújtóra, áldást hozóra és asztrológiai segédletre.

Védelem

Ősi óhaj a minél teljesebb körű védelem a különböző ártó befolyások ellen. A különböző fizikai hatások ellen páncélt lehet ölteni, de van, amikor ez kevés. Rubruk beszámolójában olvashatjuk, hogy mikor egy veszélyes szurdokhoz értek, akkor „vezetőnk hozzám küldött, kérve, hogy mondjak valami hathatós fohászt, ami képes elriasztani a démonokat [...] fennhangon énekelni kezdtem a Hiszekegy-et, és Isten kegyelméből az egész társasággal épségben átjutottunk. Ettől fogva kérlelni kezdtek, hogy írjak nekik lapocskákat, amit a fejükön hordjanak.”² A szerzetes végül leírta nekik a kért imát és a Miatyánkot is, azonban arról már nem esik szó, hogy miként használták ezeket a szövegeket. Az azonban egyértelmű, hogy a papírra rótt imának is erőt tulajdonítottak.³ Erre egy további példa: mikor az ilhán Gázán kán (ur. 1295–1304) egy muszlim imákat tartalmazó amulettet kapott, mely nagy hatással volt rá, áttért az iszlámra.⁴

Sem a Hiszekegy, sem a Miatyánk nem terjedt el a mongolok között. A buddhizmus 17. században történt nagyarányú elterjedéséig elsősorban különböző védelmező amulettek lehettek használatban. A buddhista tan 17. századi térhódítása nyomán ezek nagyrészt megsemmisültek; távoli párhuzamok alapján sejthető, hogy ezek kis faragványoktól kezdve a medvemancson át szinte bármik lehettek.⁵ Ide sorolhatjuk azokat az éles, hegyes állati

² Györfly György – Gy. Ruitz 1986: 278 (Gy. Ruitz Izabella fordítása). A mondat végén szereplő „fejükön hordjanak” szófordulat gyanúra ad okot, mivel az amuletteket elsősorban ruhában, különböző tartókban hordták, és nem a fejedőben. Azonban Rubruk beszámolójának latin nyelvű változatában valóban ez szerepel: *que ferent super capita sua* (Jordanus Catalani – Coquebert de Montbret 1839: 295).

³ Kovács 2016: 27.

⁴ Elverskog 2010: 114.

⁵ Szibériai (elsősorban csukcs és nivh) védelmező amulettek: Beffa – Delaby 1999: 169–176.

részeket (pl. sündisznótüske) is, melyekben a mai napig oltalmazó erőt sejtnek a mongolok.⁶ Az *ongon*oknak, melyekben elhalt sámánok erejét vélték, szintén védelmező erőt tulajdonítottak.⁷ Egy amulett-típus azonban túlélte a buddhizmus terjedését: az apró bronzlovak, néha lovassal (2. kép).

2. kép Amulettként viselhető, rézből készült mongol ló- és lovas szobrok

Ezeknek a figuráknak a Tan terjedése előtti meglétét két, 11. századi lelet bizonyítja Mandzsúriából.⁸ Kérdéses azonban, hogy mit jelenthettek a buddhizmus előtti időkben. Annyi bizonyos, hogy a Tan térhódítása nyomán összefüggésbe hozták őket az életerőt, vitalitást adó szélparipával (*kei mori*),⁹ s korábbi jelentésük feledésbe merült.

⁶ Avar 2012: 210.

⁷ Heissig 1980: 13–14.

⁸ Okladnikov 1981: 142-es tétel; Treasures 2005: 81.

⁹ Viktorova 1980: 111–112. A szélparipákról: Kelényi 2003: 73 skk.

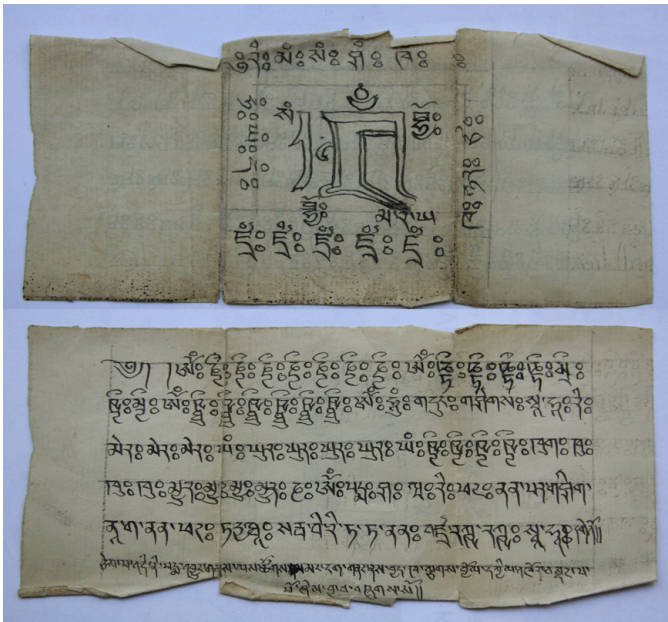
3. kép Tibeti írásos védelmező amulett

A buddhizmus elterjedésével a korábbi amulettek szerepét különböző buddhista istenségek szobrai,¹⁰ képi ábrázolásai és különböző szimbólumok (pecsétek) vették át.¹¹

¹⁰ Ezzel kapcsolatban egy érdekes történetet mesélt néhai kedves tanárom, Uray-Kőhalmi Katalin. A neves mongolista, B. Rincsennek (1905–1977) volt egy kis buddha-szobora, amely családon belül öröklődött és védelmező erőt tulajdonítottak neki. A szobrot nagyon meg szerette volna vizsgálni egy másik híres mongolista, C. Damdinszüren (1908–1986), nagy rábeszélésekkel végül egy napra kölcsönkapta. Rincsent pontosan azon az éjszakán tartóztatták le politikai okokból, amikor nem volt nála a szobor. Később Damdinszüren egyik rokonához került a védelmező buddha, aki Leningrádba ment, ott érte a német blokád, amit szerencsésen túlélte. Később meg volt győződve róla, hogy azért nem tudták bevenni a várost a támadók, mert ott volt nála a szobor. A történettel és a szoborral kapcsolatban megkerestem Damdinszüren lányát, Anna Cendinát, aki semmit sem tudott erről. Bár nem mongol, de szervesen idekapcsolódik a Hino Ashihei 火野 葦平 (1907–1960) mandzsúriai harcokról írt művében található részlet: „Watanabe barátomtól arasznyi Buddha-szobrot kaptam. Ezt egy katona hordta magánál a kínai–japán háborúban, az orosz–japán háborúban és a boxer-lázadás alkalmával. Ennek köszönhető, hogy sebesülés nélkül jött haza a háborúból” (Hino 1940: 17).

¹¹ Néhány példa: amulettként hordott apró szobrok, tartóval: Heissig – Müller 1989: 164, a göttingeni Asch gyűjteményben szereplő kis dobozka, melyben több, egy-egy pecséttel és leírásukat tartalmazó papír között olyat is találunk, mely gonosz emberektől, betegségekől oltalmaz (Hauser-Schäublin – Krüger 2007: 258–259). Walther Heissig

Az általunk tárgyalt kéziratcsomag esetében a védelmet egy füstáldozat, két egyforma fanyomat (3. kép) és egy tibeti írásos mágikus ábrát is tartalmazó lap (4. kép) nyújtja. A fanyomatok 10×10 cm nagyságúak, önzáródóan, háromszög alakra voltak ügyesen összehajtogatva, ami mutatja, hogy a rajtuk lévő tibeti mágikus szótagokat nem olvasta a tulajdonos, azonban fontosnak érezte, hogy magánál hordja őket. Elképzelhető, hogy azért hordott két darabot ugyanabból, hogy a hatást fokozza. A tibeti írásos lap 17×7 cm, egyik oldalán szöveg található, a másikat egy ábra uralja. Orosz Gergely tibetista szerint a szöveg Padmaszambhava szóbeli tanítását jelöli meg forrásként. A két amulettnek védelmező funkciója volt, ahogy a tibeti szövegnek is, ami különösen az átkok ellen volt hatásos.

4. kép Tibeti írásos védelmező ábra és szöveg

publikált egy kézikönyvet, melyben a pecsétek mellett szintén olvasható a leírásuk is (Heissig 1962, röviden idézi: uő. 1989). Geraszimova 1999-ben bemutatott több amulettet is (Geraszimova 1999: 92. skk). 2005-ben mongol nyelven több amulettgyűjtemény is megjelent (Byambasüren – Byambā 2005, Batsanā – Ider 2005). Jóságot oltalmazó amulettekről: Kelényi 2003b: 71 skk. Hazai gyűjteményekben található amulett-tartókról: Vinkovics 2003b. Egy-egy mongol pecsét kiadása: Kápolnás 2011 és Sárközi 2015.

A személyes védelmezőistenek mongol neve *γobilh-a*, ami a tibeti alak (*go ba'i lha*) átvétele. A kultusz eredete a prebuddhista tibeti időszakra vezethető vissza.¹² A személyes védelmezők születéstől kezdve kísérik és oltalmazzák az embert. Öten vannak, tibeti nevük: *Mo lha*, *Srog gi lha*, *Pho Lha*, *Yul lha*, *dGra lha*.¹³ Kultuszuk Tibetből a buddhizmus nyomán került mongol területekre, azonban mongol nyelvű szövegekben nagyon ritkán fordulnak elő. Mongol és a Mongóliával határos tuvai területekről elsősorban képi ábrázolásai ismertek (5. kép).¹⁴ Feltehetően tibeti nyelvű áldozati szövegeket is találhatunk különböző mongol gyűjteményekben, de ennek feltárása tibetista kutatókra vár.

5. kép Az öt személyes védelmező istenség a Tuvai Nemzeti Múzeum gyűjteményéből

¹² Orosz 2003: 22.

¹³ Nebesky-Wojkowitz 1956: 327–328. Kelényi 2003a: 14–15. Tucci 2009: 193.

¹⁴ Néhány példa: Stoddar 1995: 228–229, Kelényi 2003a: 15 (a szerző közli a tanka tibeti nyelvű feliratának fordítását is), Vinkovics 2003a: 90. Altangerel 2005: 104–105, Desroches et al. 2009: 156, Zorina 2013: 103–104.

A most bemutatandó kézirat a maga nemében unikális, mert a közgyűjteményekben nagyon ritkának számítanak a személyes védelmezőkkel kapcsolatos mongol szövegek. A jelen kézirat egy 12,5×65 cm-es, vékony, olcsó kínai papírlapból áll. Ezt harmonikaszerűen hajtották össze, kilenc 12,5×7 cm-es oldalt alkotva. A papír a hajtások mentén több helyen is szétszakadt (6. kép). A szöveget csak a lap egyik oldalára írták fekete tintával. A címlap és az első lap hátulját összeragasztották, és közéjük egy francia kockás iskolai füzetlapot tettek erősítés végett. Ezen a lapon elmosódott mongol írás található. Az íráskép szép, gyakorlott kézre vall, a „fogak” néhol csak alig vannak, vagy egyáltalán nincsenek jelezve. A sorok szabályosak, egyenletesek, néhol látszik a halvány elővonalazás. Minden második oldalt úgy számozták meg, ahogy a *póthi* alakú könyvek esetében. Az utolsó lapon szemmel láthatóan más kéztől és más tintától származó, kevésbé szabályos írás található.

6. kép Mongol füstáldozati szöveg az öt személyes védőistenhez.

A szöveget nagy valószínűséggel tibetiből fordították, nem belső keletkezésű. A fordító a mongol verselés szabályai szerint törekedett a soreleji alliterációra, azonban olyan hosszú sorok keletkeztek, ami nehezé tette a lendületes elmondásukat. A kézirat szövegének átírása és fordítása a következő:

γobilh-a-yin sang ene

om a hum 3ta

törögsen tedüi-ece bey-e-luy-a següder metü
 tür qayacal ügei nöbürleksen-ece sakiyu aburaqu terigüten
 tümen jokilduqui-i bütügen jokiyayci jayayan-u tabun tngri
 tegüdegerel ügei nöbür-luy-a selte ene [2a] orun-dur acaran soyurq-a ..

sayin qayil[u]mal altan badaraysan adali
 yal-un dotor-a ariyun ed sayiqan ünür qotala ciyulyan tegülder
 /sitayaysan-aca
 yaruysan utyan-u egüles-iyer oytaryui tügemel degüürigsen
 /[=dügürigsen]
 egü[-]ber jayayan-u tabun [2b] tngri nöbür-lüge seltes-i ariyulumui ..

baling takil tangyariy-un ed-i buzariyar yaldaysan [=qaldaysan] kiged
 balamad ker[ ]busu tangyariy doruyitaysan-u tüidker
 basacu tere terigüten ariyun busu buzariy bügüde arilqu boltuayai :

degedü tngri ta- [3a] -nujud sang takil egün-i joyuylaju
 delgereküi nasu buyan coy jali ayu-a [=ayu-a] kücün
 dürbel ügei boluyad ijayur ündüsün arbitdu=yad .
 deleki-dekin-i jüg bükün-dür irayuu aldar-iyar tügekü büged .
 degedü yekes bügüde-i qocorli ügei [3b] erke-dür quriyayad .
 demei alyasal ügei edür yurban-ta qariyul .. söni yurban-ta sakiyul bolun

tobcilabasu yadayadu dotayadu orun-dur orusiysan-aca
 tul [=tung?] qayirtu köbegün metü nayiran nigülesküi-ber
 dotoraki bodi-i kürtel-e qayacal ügei dayan bariyad . [4a]
 d___? itegel abural-iyar alyasal ügei jokiy-a ..

buyan delgeren delgereged ayulas-un qayan sümber ayula metü .
 bucalta ügei irayuu aldar-iyar nasuda delgereged .
 bürün nasun urtu boluyad ededcin ügei öber [b] bosud-un tusa eb___?
 bütüjü
 buman toyata olan degedü erdem-ün dalai-yin öljei qutuq orusituayai :

3-ta o) om subara disada bazar yi suvay-a

Füstáldozat a személyes védelmezőisteneknek

Háromszor mondd, hogy Om-ma-hum.

Születésemről fogva olyanok vagytok, mint testem árnyéka.

Miután hozzám társultatok, védelmezték és oltalmaztak.

Végtelen harmóniát adó öt sorsisten!

Késedelem nélkül, társaitokkal együtt kegyeskedjétek ide fáradni!

Szép, olvadt aranyként ragyogó tűzben

Tiszta, minden csodálatos illatot magába foglaló áldozat ég,

Füstfellege beborítja, betölti az egész eget.

Ezzel tisztítom meg a sors öt istenét és társait.

A tésztaáldozatok és a fogadalmi tárgyak a hozzátapadt szennytől,

A tudatlanságtól és fogadalmakat megtörő negatív hatásoktól,

Minden egyéb, tisztátalan szennytől tisztuljanak meg!

Fenséges istenek! Fogadjátok el ezt a füstáldozatot!

Ne legyen semmi gátja a hosszú, erényes életnek,

Se a szerencsének, se az életerőnek! Gyarapodjon a nemzetség,

A világ minden irányában jó hírneve terjedjen szét,

Az ősoket, egyet sem kihagyva, vigyázzátok,

Folyamatosan, a nappal mindhárom szakában kísérjétek,

Az éjszaka mindhárom szakában óvjátok!

Vagyis, miután mindenhol ott vagytok,

Szívből szeretett gyermekként gondoljatok rám!

Míg el nem érem a megvilágosodást, tőlem el nem szakadva,

Bizalommal és védelemmel felém, folyamatosan mellettem legyetek!

Az erény terjedve terjedjen, a hegyek királyához, a Szuméru-hegyhez
legyen hasonló.

Töretlen jó hírnév örökre maradjon fenn,

Legyünk hosszú életűek, ne legyünk betegek, legyünk megsegítve!

Százezernyi kiváló erény tengere hozzon boldogságot!

Háromszor mondd, hogy om szubara diszada badzar ji suwaga.¹⁵

¹⁵ A szanszkrit *om supraṭiṣṭhitavajrāya svāhā* szavak torzított alakja. Itt az eredeti jelentése nélkül, hatást fokozó varázsigeként szerepel (Szántó Péter szóbeli közlése nyomán).

Áldás

A *Vadzsravágó*-, más néven *Gyémántvágó-szútra* (szanszkritul: *Vajracchedikā Prajñāpāramitā sūtra*) az egyik legismertebb buddhista mű, rengeteg fordítása és változata létezik. Mongol nyelvre több tudós-láma is lefordította.¹⁶ Maga a szútra nem egyszerű olvasmány, legutóbbi magyar kiadásának előszavában a fordító így fogalmaz: „E mű nem csupán megismerteti olvasóját valamely ismerettel, hanem magába a megismerés gyakorlásába vezeti be, többek között önmaga megismertetése által. Úgy is mondhatnánk, hatása transzformatív: a tudat ön-felülmúlásának (a túlpártra-juttató megismerés működésének) alapelvét szemlélteti oly módon, hogy hatókörébe közben az összes jelenséget, az egész szubjektív és objektív világegyetemet bevonja.”¹⁷ Természetesen elképzelhető, hogy a tulajdonos komolyan érdeklődött a mű tartalma iránt, és fundamentalista buddhistaként törekedett a megvilágosodásra, azonban ennek ellentmond a védelmező amulettek, és füstáldozati szöveg használata, ugyanis ezek hiányoznak Buddha tanaiból.

A *Vadzsravágó-szútra* jelen változata 14×7 cm-es, 56 lapból áll. A piros tintával írt szöveget 10×5 cm-es kettős piros keret veszi körül. Az első és az utolsó laphoz piros papír van ragasztva borítóként, amelyen semmiféle írás nem található. Az íráskép rendezett, egyenletes, szépen van formázva, gyakorlott kezű írástudóra utal. A szöveg első oldalán egy apró, színes festett kép látható, tibeti felirata (*Shákya thub*) szerint a Sákják bölcsét, azaz Buddhát ábrázolja (7. kép). Az utolsó lapon szintén van egy hasonló stílusban készült kép, mely a Gyógyító Buddhát jeleníti meg, tibeti felirata: *Sman bla'i* (lásd 8. kép). A kézirat paratextuális jellemzőiből látszik, hogy nem hétköznapi darab, erre utal a felhasznált papír kiváló minősége, a piros fedlapok és a piros tinta használata, illetve a festett képek is. A mongol kéziratok elsöprő többsége fekete tintával íródott, általában képet nem tartalmaznak, ha mégis, akkor az általában fekete-fehér.

¹⁶ A különböző változatokról: Poppe 1971, Sárközi 1973: 44–45. Egy töredékről lásd Heissig 1976: 294.

¹⁷ Agócs 2000: 7.

7. kép Vadzsravágó-szútra első oldala, középen a Sákják bölcsét, Buddhát ábrázoló kép

8. kép A Vadzsravágó-szútra utolsó oldala – középen a Gyógyító Buddhát ábrázoló kép látható, a lap jobb szélén a kolofon található

A kézirat mongol címe: *qutuγ-tu bilig-ün cinadu kijayar-a kürügsen wcir-iyar oγtaluyci ner-e-tü yeke kölgen sudur*.¹⁸ A kézirat kolofonjából kiderül, hogy *A sokak által felmagasztalt* korszakában, azaz a 8. Dzsebdzundamba regnálása idején, 1914 elején készült. Az író egy bizonyos Narinszorgi, aki az Ilden Dzsun vang¹⁹ járásban élt.²⁰

A műben többször is találunk utalásokat a szútrával való kapcsolatba kerülés áldásos hatásáról: többek között erényt lehet vele gyűjteni, elsősorban a szöveg végén található négysoros vers megértésével²¹:

Mint csillagokra, reszkető mécslángra,
Mint káprázatra, hullám fodrára,
Mint homályos álomképre, felhőre
Mindenre mi keletkezett, így kell tekinteni.²²

¹⁸ Vadszravágó kézirat: 2a. A szútra címe más fordításokban másként jelenik meg. Egy névtelen fordító fanyomatos kiadásában: *qutuγ-tu vcir-iyar oγtaluyci bilig-ün cinadu kijayar-a kürügsen neretü yeke kölgen sudur* (Poppe 1971: 12. Poppe ezt névtelen fordítónak említi („The Anonymus translation”), azonban a cím alapján a Kandzsúrban is ez a változat szerepel, ahol a műhöz tartozó kolofon tanulsága szerint Ligdan kán (*kü-cün auy-a-tu delekei-dekin-ü qormusda* néven szerepel) parancsára Banca-tirista nevű fordító (*kelemürcei*) fordította (Ligeti 1942: 186, No. 771). Ennek egyik változatát adta ki Sárközi Alice 1969-ben). Siregetü Güüsi változatában: *qutuγ-tu bilig-ün cinadu kijayar-a kürügsen wcir-iyar ebdegci neretü yeke kölgen sudur* (Poppe 1971: 100). Zaya Pandita fordításában: *xutuq-tu biligiγin cinadu kürügsen tasuluγci ocir kemēkü yeke kölgöni sudur* (Poppe 1971: 160). Toyin Guiši fordításában: *qutuγ-tu bilig-ün cinatu kijayar-a kürügsen vcir oγtaluyci neretü yeke kölgen sudur* (Sárközi 1973: 54).

¹⁹ *Ildeng giγün wang-un qosiyu*. A járást 1924-ben a Halha gol-nak (*qalq-a γool*) nevezték át (Süxbätar – Xäsbätar 2011: 103). A terület a mai Mongólia keleti határánál található.

²⁰ A kolofon teljes szövege: *Olana ergügdegsen-ü γurbaduyar on ilegüü arban qoyar sar[a-]γin arban tabun-du ded sayid arban qoyar jerge nemegsen qoyar jerge temdeglegsen ün en süsügtü ildeng jäsγ törö-γin giγün wang-tan-u qosiyud-u jalan janggin narinsorgi bicibei*. Vadszravágó kézirat 58a (9. kép).

²¹ Buddha így tanított: – Ó Szubhúti! Bármely előkelő származású fiú vagy leány sokkal, de sokkal nagyobb erényt tud azzal szerezni, ha ennek a tanításnak a négysoros versét megérti, másoknak elmagyarázza, mint azzal, hogy adományként adna háromezer-szer sok ezernyi világot bőségesen megtöltő hétféle drágakövet (*Ilaju tegüs nögcigsen jarliy bolor-un . subudi-a iγayur-tan-u köbegüd ba iγayur-tan-u ökid ken tere ene γurban mingyan yeke mingyan yirtencü-yi doloγan erdenis-iyer sayitur dügürgejü öglige ögüggsen-ece . ken tere en nom-un jüil-ece dörben baday-tu nigen silüg-i ber toγtaγaju бүр-үн . busud-ta ber üneger nomlaju üneger sayitur üjügülübesü ele*.. Vadszravágó kézirat: 15a).

²² *Odod бүркig jula kiged /yelwi sigüderi usun-u kögesün ba /jegüdün gilbelküü kiged eγüled metü / eγüdügsen бүгүде-γi tegüncilen üjegdeküü*.. Vadszravágó kézirat: 56b.

Valószínűbb azonban, hogy az erények gyűjtése helyett (vagy mellett) más okból tartotta magánál a szútrát a tulajdonosa. Ezzel kapcsolatban beszédek a szöveg végén található versben a mű jelzői: bűnöktől megtisztító, akadályokat eltüntető, hibás nézeteket megcáfoló.²³ E kérdésben segítségünkre lehetnek a *Vadzsravágó-szútra* előnyös hatásait taglaló szövegek. Ezek rövid, de tanulságos történeteken keresztül mutatják be a szútra olvasásának következményeit, ami általában hosszú élet és jó újjászületés, de akad példa haragvó helyszellem lecsendesítésére is. Egy fejezet a példa kedvéért:

Egy kolostornál tanyázott egy hatalmas erejű, haragvó isten. Szélviharral, jégveréssel, fagyos dérral, metsző széllel és más csapással pusztította az embereket és az állatokat. Nem teljesítette a kéréseket, se ember, se más élőlény nem tudott még a tanyája közelébe se menni. Ha egy madár szállt arra az égben, az is lezuhant és meghalt. Ilyen volt ez az isten.

Abban az időben élt egy igen erős varázsló. Indiai ráolvasásokat mondott, varázsigéivel nagy folyamatokat is megállított, sárkánykirályokat, helyszellemeket, démonokat és mindenféle más lényeket is hatalma alá kerített. Azért, hogy megzabolázza a haragvó istent, a tanyájául szolgáló kolostorba ment, ahol fertelmes varázsigéket mondott. Éjfélkor megjelent ellenfele és ízekre tépte a varázslót, fejét is összemorzsolta. Napkelte után már csak a szétroncsolt holttestét találták meg.

A varázslónak volt egy szintén nagy erejű tanítványa, aki amint megtudta, hogy mi történt a mesterével, fogta a szükséges felszerelését és feldúltan, bosszúra vágyva ment a kolostorba. Félelmetes erejű, rettenetes varázsigéket mondott. Nyomban megjelent a haragvó isten, behatolt a tanítvány szívébe, aki vért kezdett hányni és meghalt.

A kolostor mellett élt egy fiatal szerzetes, aki a *Vadzsravágó-szútrát* szokta olvasni. Mikor megtudta, hogy a haragvó isten már két varázslót is megölt, akkor összegyűjtötte minden erejét és elindult a haragvó istenhez. Társai óva intették ettől, a halálát, a soha vissza nem térését jósolták neki, ő azonban nem hallgatott rájuk. Odament a kolostorhoz és összpontosított tudattal kezdte olvasni a *Vadzsravágó-szútrát*. Egyik éjjel fellegek lepték el az eget, villámok cikáztak, pusztítóan megremegett a föld, felhőszakadás kíséretében jégverés támadt. Vérszín forgószél tánca fákat csavart ki, tarajos hullámok borították be a nagy tengert.

²³ *Kilince tüüdker gem unal bügüde-i arilyayci* .. Vadzsravágó kézirat 57b.

Ekkor egy félelmetes démon alakjában megjelent az isten, kíséretével egyetemben. Akkora volt, mint egy hegy, félelmet keltő volt az ábrázata, szájából lángok csapódtak ki, orrából ömlött a füst, velőtrázó ordítások hagyták el a torkát, kezeiben különféle fegyvereket szorított. A szerzetes azonban meg sem szeppenve olvasta a *Vadzsravágó-szútrát*. Amint meghallotta az isten a Buddha szavait, nyomban megnyugvást talált a lelke, kitisztult az ég, elállt az eső, nem esett több jég, a vérszín szélvész is lecsillapodott, az isten kísérete pedig mind elillant.

A haragvó istenben hit támadt, kezét imára kulcsolva térdre ereszkedett, és hallgatta a szútrát. Így szólt a szerzeteshez: – Én vagyok Erlig, aki a halált hozza rád. Amint meghallottam ennek a szútrának a szavait, nyomban eltűnt a hatalmas erőm, ártó mesterségem is erőtlenné vált. A másik arcom nagyon félelmetes volt, ezért nem tudott engem megölni az a két varázsló, akiket végül én pusztítottam el. Az ellenségeim általában a Tant szolgálták, ez az én bűnöm. Bárkire, akire eddig pusztító szándékkal gondoltam, meghalt, azonban a bölcsesség túlpártjára juttató *Vadzsravágó-szútra* olyan erős, hogy nem tudok neked ártani.

A fiatal szerzetes tette révén a *Vadzsravágó-szútra* erényei mindenütt elhíresültek, ezért az ott lévők közül voltak, akik lemásolták maguknak, voltak, akik beavatást kértek hozzá, mások védelmezőként olvasták, de olyanok is akadtak, akik különféle kelmékkel áldoztak a szútrának. Általánosságban elmondható, hogy az ennek a szútrának bemutatott áldozat jótékony hatásai a következők: erények szaporítása, betegségből való meggyógyulás, hosszú élet, nagy erő és még lehetne sorolni²⁴.

²⁴ *Nigen oron-u keyid-dür nigen kücütei doysin tngri bui .. tere tngri sioro [=siyurɣ-a] . möngdür . kirayu . kii qui terigüten bolyan kümün amitan-i qoorlan ükülekü kiged . küsegsen kereg-yi ülü büütüged oyura orşil-du kümün terigüten yabuju ülü bolun degere yaburşan sibaşun cu unaju üküdeg nigen bui .. tere cay-tu enedked-ün tarni unşiyad üyelegülen yeke müriün cu orodoju ülü bolun . luus-un qad çajar-un ejed [4b] ada cidkür . terigüten-i erke-degen oroşulıyıcı nigen yeke kücü-tei tarnisi bui . tere tarnisi doysin tngri-yi nomaqadçaqu-yin tula tere keyid-tü odoşad doysin tarnişi [=tarni-yi] unşıbai söni düli-yin cay-tu tere tngri cu tarnişi-yin üyes gesigün-ni tasulaşu toloyai-yi qayalaşad ükülebei . nara çaraşan qoyına tere ger-ün dotor-ece tarnişi-yin yasuyi olbai .. tegün-ü qoyına tere tarnişi-yin şabi mön urida metü yeke kücü-tei nigen bui .. tere bayşı-yurşan alaşsan-i [5a] medeged tarni büütügeküi-yi aburşad keyid-tu çurlan oroşu saşıyad . kücü-tei doysin tarni-yi dayurışan unşıbai .. darui-da tere tngri cu tere tarnici-yin jiruken-dü oroşad cisu-ber böğöljigülün [=bögeljigülün] alan üküle . tende tere keyid-de dergede dorji gjodba-yi unşıyıcı nigen öcüken toyin bui . doysin tngri-yin qoyar tarnici-yi alaşsan-i medeged tere toyin kücü aburşad kücütei tngri-yin dergede*

Ezek a történetek valószínűleg nem mongol keletkezésűek, hanem fordítások, ugyanis a színhely több esetben is India.²⁵ Valószínűsíthetjük, hogy a *Vadzsravágót* a szútrának tulajdonított pozitív hatások miatt tarthatta magánál a tulajdonosa.

Asztrológiai segédlet

A csomag hat darab 14×7 cm nagyságú, fekete és vörös tintával írt, asztrológiai témájú lapot tartalmaz. Az íráskép alapján feltehetően ugyanaz az ember írta, mint aki a *Vadzsravágó-szútrát* másolta (a felhasznált papír is azonos). A lapok rossz állapotban vannak, a szövegek és az ábrák nehezen olvashatóak és értelmezhetőek.

Példaként bemutatnám az egyik lapon (9. kép) szereplő táblázatot (1. táblázat), amely azt mutatja, hogy a különböző állatövi jegyek hogyan viszonyulnak az öt elemhez.

odoqui-dur olan toyin tende bui od amidu yarju [5b] *ülü irekü bolomui ci kemen ögülegsen-dü bolol ügei tere keyid-tü odojad nigen üjügür-tü sedkil-iyer dorji jadba ungsiju sayuba .. tende nigen söni egüle qarajad cakilyan yajar yeke-tü ködölüged möngdür qura kiged ulayan qui küdöltü olan modon unajad yeke dalai dolgıyayan ayuqu metü dürsü-tei aman-aca yal badaran qamur-aca utay-a-yi burkiryulju eldeb jüül mayu dayu yarjan yad-dayan eldeb jüül mese* [6a] *bariju olan olan nöküid-iyer küriyelegülen ayula-yin cinegen bey-e-tei ayuqu metü nigen cidkür-tü qubilju tere keyid-tü iregsen-de . sürdel ügei dorji jaba-yi ungsiu sayuqui-dur tere cidkür sonosjad amurlingyui sedkil törön oytarjui-yin egüle cu arilan olan möngdür qura ulayan qui bügüde arilyad olan nökiig bügüdeger dıytubai [=dutaıabai] .. doısin tıgri bıııirel-iyer alayaban qabsaran ebüdüng-iyen köcer-e [=köser-e] söğüdüin . dorji* [6b] *gıodba-yin sudur-i sonosıyad . tere öcüken toyin-dur eyin öğülebei . bi cinu ami tasulaqu erlig . ene sudur-un dayu sonosıyca mini aıuıy-a kücüin cu řandarajad mayu uran cu maıı amurlıba .. minu nöğüge cıra cu maıı ayuqu metü cüs-tei bolırsan-ıyar tere qoyar tarnııı-nar namayı alaju yadayad öber-e üküıbei .. yerüde dayısun minu nom-un üıle-ber mini kilince buı . ken-dür cu qoora sedkıgsen mayad ükükü bolbacu bılg-ün cinadu* [7a] *kıyayar-a küriıgsen dorji jodba-yin kücüin yeke-yin tula cimada qoorlaju ese řadabai [=cadabai] kemen öğülebei .. tegüıni řıltayayan-ıyar dorji jodba-yin erdem bügüde aldarııyan-ıyar tere oron-u törölkıted jarım anu bıcin jarım anu iııı abun . jarım anu idam barın unıřayad jarım anu eldeb jüül qubcid-ıyar takıbai . yürü* [=yerü] *dorji jodbai-yı takııyan unıřayasan-u aci tusa anu buyan arbidqaqu ebedcin ügei bolıyad urtu nasulan aıy-a kücüin* [7b] *jerge bolun erke-lüge tegüıskü boloyu .. (Dorji gjodba: 4a–7a)*

²⁵ Cerensodnom 2007: 308.

9. kép Asztrológiai táblázat

	Fa	Tűz	Föld	Vas	Víz
Patkány	o	o	x	o	o
Bivaly	o	o	o	o	o
Tigris	o	o	o	x	o
Nyúl	o	x	o	x	o
Sárkány	x	x	x	x	o
Kígyó	x	x	x	x	x
Ló	o	x	x	o	x
Juh	o	x	o	x	x
Majom	o	o	o	o	x
Tyúk	o	o	o	o	x
Kutya	o	o	o	o	x
Disznó	o	x	o	o	o

1. táblázat Állatövi jegyek viszonya (a o jelenti a jót, az x a rosszat)

Találunk még különböző ábrákat is, hogy melyik nap mire alkalmas, mire kell figyelni, melyik irányból várható veszély. A csomag asztrológiai részének feldolgozását a gyakori használatból fakadó rossz állapota nagymértékben nehezíti.

A csomag gazdája

A csomag gazdája a mandzsu korszak végén születhetett, valószínűleg még fiatal volt 1914 elején, amikor lemásolta magának a *Vadzsravágó-szútrát*, emellett néhány asztrológiai lapot is készített – valószínűleg másolt – saját használatra. Ezekben később gyakran megnézte, hogy melyik nap szerencsés, melyik szerencsétlen, mikor mire kell ügyelni. Nem okozott gondot neki az sem, hogy néhány lap szinte olvashatatlanná vált a sok használat nyomán, ami után szinte kívülről tudhatta a tartalmukat. 1914 után meglehetősen zavaros évek következtek, talán éppen emiatt kapott egy mongol nyelvű áldozati szöveget a személyes védelmezőkhöz. Ebből azt is sejthetjük, hogy nem volt láma, mert akkor valószínűleg nem lett volna problémája a tibeti nyelvvel. Azt nem lehet tudni, hogy rendszeresen bemutatott-e áldozatot a védelmezőknek, vagy csak akkor, amikor szükségét érezte ennek, de az biztos, hogy erre gyakran sor került, ezt a meglehetősen elhasználódott lapok mutatják. Magánál tartott még két védelmező amulettet is, az ezeken lévő varázsigéket sosem olvasta, enélkül is kifejtették hatásukat.

Elsődleges forrás

Dorji gjodba-yin aci tusa-yin tayilburi orosiba. 20. századi mongol kézirat, 33 lap, magángyűjtemény, Budapest.

Másodlagos szakirodalom

- Agócs Tamás 2000. *Gyémánt áttörés. A Gyémántvágó szútra és magyarázatai*. Budapest: Tan Kapuja Buddhista Főiskola.
- Altangerel [Аюурзанын Алтангэрэл] (ed.) 2005. *Монгол урлагийн үнэт бүтээлүүд* [A mongol művészet remekei]. Ulánbátor: “Ajin ürlag” Ertnī edlelīn galerī.
- Avar Ákos 2012. *A természet és az állatok a hagyományos mongol gondolkodásban*. (Doktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem.)

- Batsanā – Ider [Б. Батсанаа – Ш. Идэр] 2005. *Их нууц тарнийн чухал хэрэгтэй сахиус, тарниудын тайлбар* [Hatalmas, titkos ráolvasások közül a fontosabb védelmezők bemutatása magyarulataikkal]. Ulánbátor: Šambal nígemleg.
- Beffa, Marie-Lise – Delaby, Laurence 1999. *Festins d'âmes et robes d'espirits. Les objets chamaniques sibériens du Musée de l'homme*. Paris: Publications Scientifiques du Muséum.
- Vyambasüren – Vyambā [Д. Бямбасүрэн, Г. Бямбаа] (eds.) 2005. *Газар лусын эзний тахилга хийгээд малчин ардад чухал хэрэгт сахиус тарниудын тайлбар*. [Áldozatok a helyszemeknek, és a pásztorok számára fontos védelmező ráolvasások magyarulatai]. Ulánbátor: The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation
- Сerensodnom, D. [Д. Цэрэнсодном] 2007. *Монголын бурханы шашны уран зохиол* [Mongol buddhista irodalom]. Ulánbátor: Šinjlex Uxānī Akademin Hel Zohiolīn Xurēlen.
- Desroches, Jean-Paul et al. 2009. *Trésors du bouddhisme au pays de Gengis Khan* [Catalogue d'exposition, Musée des Arts Asiatiques, Nice 2009]. Milan & Nice: Silvana Editoriale.
- Elverskog Johan 2010. *Buddhism and Islam on the Silk Road*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Jordanus Catalani (Columbum püspöke) – Coquebert de Montbret, Charles-Étienne 1839. „Description des merveilles d'une partie de l'Asie.” In: Société de Géographie de Paris (ed.) *Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de géographie*. Tomus 4: 1–68.
- Geraszimova, X. M. [Ксения Максимовна Герасимова] 1999. *Обряды защиты жизни в буддизме Центральной Азии*. Улан-Удэ: Бурятский научный центр СО РАН.
- Györfly György – Gy. Ruitz Izabella (ford.) 1986. *Julianus barát és Napkelet fölfedezése*. Budapest: Szépirodalmi.
- Hauser-Schäublin, Brigitta – Krüger, Gundolf (eds.) 2007. *The Asch Collection – Göttingen. Siberia and Russian America: Culture and Art from the 1700s*. München, Berlin, London, New York: Prestel.
- Heissig, Walther 1962. „Ein mongolisches Handbuch für die Herstellung von Schutzamuletten.” *Tribus* 11: 69–83.
- Heissig, Walther 1976. *Die mongolischen Handschriften Reste aus Olon süme Innere Mongolei (16.-17. Jhdt.)*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Heissig, Walther 1980. *The religions of Mongolia*. [Trans. by Geoffrey Samuel] Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Heissig, Walther 1989. „Heilung durch Zettelschlucken.” In: Walther Heissig – Claudius C. Müller (eds.) *Die Mongolen. Begleitband zur Ausstellung des Staatlichen Museums für Völkerkunde München, 22. März – 28. Mai 1989*. Innsbruck: Pinguin, 232.
- Heissig, Walther – Müller, Claudius C. (eds.) 1989. *Die Mongolen. Begleitband zur Ausstellung des Staatlichen Museums für Völkerkunde München, 22. März – 28. Mai 1989*. Innsbruck: Pinguin.
- Hino, Ashihei 1940. *Jelentenivalónk nincs. Egy japáni katona feljegyzései*. [Ford. Ruzitska Mária]. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet RT. kiadása.

- Kápolnás, Olivér 2011. „A Review of a Tibetan Magical Paper in Mongolian Script.” In: *Nomadic Civilizations and Far East countries: the Cultural Dialogue*. Ulan-Ude: Buryat State University Publishing Department, 81–83.
- Kelényi Béla 2003a. „Az ‘emberek vallása’?” In: Kelényi Béla (szerk.) *Démonok és megmentők – Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Budapest: Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 11–18.
- Kelényi Béla 2003b. „A jó szerencse kultusza.” In: Kelényi Béla (szerk.) *Démonok és megmentők – Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Budapest: Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 47–78.
- Kovács Szilvia 2016. „Rubruk 1253-as útjának céljáról.” *Keletkutatás* 2016/ősz: 13–18.
- Ligeti, Louis 1942. *Catalogue du Kanjur Mongol Imprimé*. Budapest: Société Kőrösi Csoma.
- Nebesky-Wojkowitz, René 1956. *Oracles and demons of Tibet: the cult and iconography of the Tibetan protective deities*. The Hague: Mouton&Co.
- Okladnikov, Alexei Pavlovich 1981. *Art of the Amur. Ancient Art of the Russian Far East*. New York: Harry N. Abrams & Leningrad: Aurora Art.
- Orosz Gergely 2003. „A tibeti népi vallásosság ótibeti nyelvű rituális szövegeiről.” In: Kelényi Béla (szerk.) *Démonok és megmentők – Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Budapest: Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 19–26.
- Poppe, Nicolas 1971. *The Diamond Sutra; three Mongolian versions of the Vajracchedikā Prajñāpāramitā*. Wiesbaden: Harrasowitz.
- Sárközi Alice 1973. *Toyin Guiši's Mongol Vajracchedikā*. [Budapest Oriental Studies 4.] Budapest: Kőrösi Csoma Society.
- Sárközi Alice 2015. „Teljesedjen minden kívánságod! Egy tibeti-mongol amulett Mongóliából.” In: Kakas Beáta és Szilágyi Zsolt (szerk.) *Kéklő hegyek alatt lótszok tava*. Budapest: L'Harmattan, 273–278.
- Stoddar, Heather 1995. „The Tibetan Pantheon: Its Mongolian Form.” In: Patricia Berger – Terese Tse Bartholomew (eds.) *Mongolia: The Leacy of Chinggis Khan*. Asian Art Museum of San Francisco, 206–260.
- Süxbātar – Xāsibātar [Дагвадоржийн Сүхбаатар – Төмөрбаатарын Хасбаатар] 2011. *Монгол Улсын нутаг дэвсгэр засаг захиргааны хуваарилалтын түүхэн уламжлал түүхэн газарзүйн аргаар* [A mongol állam területi közigazgatási egységei változásai a történeti földrajztudomány tükrében]. Ulánbátor: Mönxhün Üseg Grüpp.
- Treasures 2005. *Amurū, Yōnhæju ūi sinbi: Han, Rō kongdong palgul t'ūkyōl chōn – The treasures of Primorie and Priamurie: new results of Korea–Russia joint excavation*. Sōul-si: Gūrap'ik Net'ū.
- Tucci, Giuseppe 2009. *Religions of Tibet*. London: Routledge.
- Viktorova, Lidia L. [Лидия Леонидовна Викторова] 1980. „Монгольские коллекции МАЭ.” In: *Собрания Музея антропологии и этнографии АН СССР*. [Сборник МАЭ; т. 35] Leningrad: Nauka, 108–113.
- Vinkovics Judit 2003a. „Életvédő istenségek és személyes védőistenek a népi buddhizmusban.” In: Kelényi Béla (szerk.) *Démonok és megmentők – Népi vallásosság a tibeti*

és mongol buddhizmusban. Budapest: Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 89–92.

Vinkovics Judit 2003b. „Amulett-tartók és titkaik.” In: Kelényi Béla (szerk.) *Démonok és megmentők – Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban.* Budapest: Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 91–98.

Zorina, A. V. [A. B. Зорина] 2013. *Сто восемь буддийских икон из собрания Института восточных рукописей РАН.* Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение.